

Tworzenie i funkcjonowanie fakultatywnych punktów nauki języka ukraińskiego na Pomorzu Zachodnim

Ukraińcy, zamieszkujący Pomorze Zachodnie, starali się powstrzymać proces wynaradawiania. Jednym z przejawów prób przeciwstawienia się jemu było posyłanie dzieci na naukę języka ukraińskiego

Punkty były jedyną zorganizowaną formą nauczania dzieci ukraińskich ich ojczystego języka w latach 1952- 1956. Powstanie tej formy kształcenia umożliwiła uchwała z kwietnia 1952 roku¹. W pierwszej fazie zorganizowano je mechanicznie. Po analizie skupisk Ukraińców w Polsce wytypowano 150 szkół, w których miały się odbywać komplety języka ukraińskiego. Zdołano uruchomić tylko niewielką część planowanych placówek. W roku szkolnym 1952/53 zorganizowano w całej Polsce 24 punkty nauczania języka ukraińskiego, w których uczyło się 487 dzieci² Organizowanie kompletów nauki języka ukraińskiego poprzedzono szczegółową analizą ilościową młodzieży w wieku szkolnym w powiatach³. Władze obu województw Pomorza Zachodniego do zadania podeszły nieporadnie i opieszale. Szczególnie dotyczy to województwa koszalińskiego, które ponaglone było wielokrotnie przez Ministerstwo Oświaty⁴. Początkowo zakładano ujęcie w wykazie tylko tych szkół, w których ilość uczniów narodowości ukraińskiej przekracza 10% stanu ogólnego⁵. Wykazy powiatowe są dość szczegółowe i obejmują wszystkie szkoły gromadzkie. W województwie szczecińskim ustalono następujące ilości uczniów w powiatach: Gryfice-95, Pyrzyce- 61, Stargard – 41, Choszczno- 26, Myśliborz-36⁶. Odsetek procentowy dzieci ukraińskich w szkołach jest dość różny i właściwie nie da się ustalić nawet orientacyjnego, który byłby reprezentatywny dla całego województwa. Wskaźnik procentowy waha się od 2,2 % (szkoła

---

¹ APK, PWRN, sygn.4625, k. 3, Odpis uchwały BP KC PZPR z kwietnia 1952 r w sprawie środków zmierzających do poprawy sytuacji ludności ukraińskiej w Polsce i do wzmoczenia wśród niej pracy politycznej, tajne egz. Nr 3, APSz. , PWRN, sygn. 13716, k. 3 Odpis uchwały BP KC PZPR z kwietnia 1952r. w sprawie środków zmierzających do poprawy sytuacji ludności ukraińskiej w Polsce i do wzmoczenia wśród niej pracy politycznej, tajne

² M. Truchan, Ukraińcy u Polscy..., s. 127

³ APSz, PWRN, sygn. 13729, k. 38, Informacja PWRN Szczecin o środowisku ukraińskim w województwie szczecińskim dla Ministerstwa Oświaty.

⁴ S. Zabrowarny, Ridna Mowa..., Notatka dla Wydziału Oświaty KC PZPR w sprawie realizacji uchwały BP PZPR z kwietnia 1952 roku n (problem ukraiński), s.262-265.

⁵ APSz, PWRN, sygn 13716, k. 43, Wstępne prace Prezydium WRN w Szczecinie w celu pełnej realizacji Uchwały Biura Politycznego KC PZPR w sprawie środków zmierzających do poprawy sytuacji gospodarczej ludności ukraińskiej w Polsce do wzmoczenia wśród niej pracy. Tajne.

⁶ Tamże, APSz, PWRN, sygn. 13720,k. 119,

w Objezierzu, pow. Choszczno) do 100% (szkoła w Żydowie, pow. Myślibórz)⁷. Po weryfikacji ilościowej (minimum 10 uczniów) ustalono w roku szkolnym 1952/53 potrzebę zorganizowania punktów nauczania w 11 szkołach województwa szczecińskiego⁸. Koszalina w wykazie ministerialnym na ten rok nie ujęto z powodu nie przedstawienia danych dotyczących sytuacji szkolnej Ukraińców. Dokonywano również ustalenia ilości uczniów pochodzenia ukraińskiego szkół ponadpodstwowych.⁹ W województwie koszalińskim- z opóźnieniem- ustalono następujące ilości uczniów w powiatach: Bytów-113,Człuchów-112, Kołobrzeg-64, Koszalin-179, Miastko-57, Sławno 345,Słupsk-435, Szczecinek- 54, Wałcz 379¹⁰. Odsetek procentowy również wykazywał duże odchylenia liczbowe. Najwyższy był w miejscowości Grzmiaca, powiat Bytów 41,67%, najniższy w Darłowie, powiat Sławno i wynosił 0,98%.

Pierwsze punkty nauczania języka ukraińskiego na Pomorzu Zachodnim zostały zorganizowane w województwie szczecińskim w roku szkolnym 1952/53 w miejscowościach Karcin i Rewal, powiat gryficki oraz Lutkowie, powiat stargardzki . Naukę w szkole w Karcinie przerwano w 1953, gdyż „rodzice nie zgłaszali chęci uczenia dzieci języka ukraińskiego”¹¹. To oficjalnie. Rzeczywiście dzieci kończyły lekcje o godzinie 11i zmuszone były czekać w szkole do godziny 14 na lekcje języka ukraińskiego¹². Taka forma organizacyjna zwyczajnie nie spodobała się rodzicom i na lekcje języka dzieci nie posyłali. W 1953 roku przymierzano się do zorganizowania kolejnego punktu w Grabowie , powiat Łobez¹³. Zakładano założenie punktów w Trzebiatowie, powiat Gryfice oraz Sicku i Starkowie, powiat Stargard Szczeciński. Żaden z planowanych punktów nie został zorganizowany. Przyczyny tkwiły w trudnościach ze znalezieniem kadry nauczycielskiej lub jak w Trzebiatowie rodzice cofnęli decyzje o zapisaniu dzieci na naukę¹⁴.

---

⁷ APSz, PWRN, sygn. 13720,k. 119,

⁸ S. Zabrowarny, Ridna Mowa..., Notatka dla Wydziału Oświaty KC PZPR w sprawie realizacji uchwały BP PZPR z kwietnia 1952 roku n (problem ukraiński), s.262.

⁹ APSz, PWRN, sygn. 13729, k. 38, Informacja PWRN Szczecin o środowisku ukraińskim w województwie szczecińskim dla Ministerstwa Oświaty.

¹⁰ AAN, Ministerstwo Oświaty, sygn.1752, k. 284-288, Wykaz dzieci narodowości ukraińskiej i nauczycieli władających językiem ukraińskim w szkołach województwa koszalińskiego

¹¹ APSz, PWRN, sygn. 13729, k. 39, Informacja PWRN Szczecin o środowisku ukraińskim dla Ministerstwa Oświaty, bez daty

¹² APSz, PWRN, sygn. 13729, k. 38, Informacja PWRN Szczecin o środowisku ukraińskim dla Ministerstwa Oświaty, bez daty, tamże sygn. 13720, k 109, Sprawozdanie PWRN w Gryficach z zagadnień ludności ukraińskiej z dn. 29 X 1953 rok, APSz, PWRN, sygn. 13720, k. 107, Nauka języka ukraińskiego w szkołach podstawowych województwa szczecińskiego, Poufne.

¹³ APSz, PWRN, sygn. 13720, k. 107, Nauka języka ukraińskiego w szkołach podstawowych województwa szczecińskiego, Poufne.

¹⁴ L. Turek Kwiatkowska, szkolnictwo ukraińskie na Pomorzu Zachodnim w latach 1947-1965, w; Akcja „Wisła” na tle stosunków polsko-ukraińskich w XX wieku, pod redakcja J. Farysia, J. Jakiela, szczecin 1994, s 171.

Tabela nr 14. Szkoły w województwie szczecińskim w których były w 1954 roku punkty nauczania języka ukraińskiego

szkoła	powiat	Liczba dzieci	Liczba Ukraińców	Kl II	klIII	klIV	Kl.V	Kl.VI	nauczyciel
Lutkowo	Stargard	112	19	-	-	7	1	2	Kunc Izydora
Bieczyna	Gryfice	49	25	-	4	8	3	-	E. Twardowski ¹⁵
Śliwno	Gryfice	58	30	-	3	5	4	12	J. Stankiewicz

Źródło: APSz. PWRN, sygn. 13729, k. 39, Informacja PWRN Szczecin o środowisku ukraińskim dla Ministerstwa Oświaty, bez daty¹⁶

Analizując tabelę zauważalna jest niewielka liczba uczniów w kolejnych klasach. Trudno byłoby prowadzić nauczycielowi każdą klasę z osobna. Wobec tego łączono uczniów w zespoły. W Śliwnie stworzono zespół niższy¹⁸ 18 osobowy i wyższy 12 osobowy¹⁷. W szkołach w Lutkowie i Bieczynie zastosowano ten sam podział na 2 zespoły: niższy klasy III-IV i wyższy klasy V-VI¹⁸. W roku szkolnym 1953/54 język ukraiński jako dodatkowy w województwie koszalińskim wprowadzono w szkołach w Sierakowie i Ratajkach, powiat sławieński oraz Biskupicy, powiat człuchowski¹⁹. W następnym roku szkolnym 1954/1955 nauki języka ukraińskiego w tych szkołach zaprzestano z powodu przesunięć personalnych kadry pedagogicznej²⁰. Kolejne fakultatywne punkty powstały dopiero w roku szkolnym 1955/1956 w Międzyborzu, Brzeziu, Biskupicy i Drzonowie²¹. Nie były to jedyne miejscowości gdzie istniała rzeczywista potrzeba wprowadzenia do szkół języka ukraińskiego. W wielu zamieszkałych przez Ukraińców miejscowościach rodzice

¹⁵ W 1954 roku nauczycielem w Bieczynie był H. Stadler. ., APSz. PWRN, sygn. 13729,k.66, Sprawozdanie opisowe PWRN w Szczecinie z zakresu zagadnień ludności ukraińskiej za II półrocze 1954 roku

¹⁶ Tabela nie w pełni oddaje stany liczbowe. Wykazuje uczniów danej szkoły, w tym dzieci narodowości ukraińskiej Natomiast brakujące liczby to dzieci dochodzące z innych szkół. Ustalono na podstawie analizy mat. archiwalnych.

¹⁷ APSz, PWRN, sygn. 13720, k. 109, Sprawozdanie PRN Gryfice z zagadnień ludności ukraińskiej 29 X 1953 rok.

¹⁸ APSz, PWRN, sygn. 13720, k. 107, Nauka języka ukraińskiego w szkołach podstawowych województwa szczecińskiego, Poufne., APSz. PWRN, sygn. 13729,k.66, Sprawozdanie opisowe PWRN w Szczecinie z zakresu zagadnień ludności ukraińskiej za II półrocze 1954 roku

¹⁹ APK. PWRN4584, k. 6, Sprawozdanie Wydziału Społeczno- Administracyjnego z realizacji Uchwały Prezydium WRN nr. 37/52 z dnia 25 lipca 1952 roku w sprawie pracy wśród ludności ukraińskie zamieszkałe na terenie województwa koszalińskiego, W artykułach; S. Zabrowarny, Ukraińcy w Polsce. Poszukiwania i odkrycia, Koszalin Poznań 1992, s. 38 oraz W. Stankiewiczza w Ukraińskim Almanachu, W-wa 1997, s. 259, autorzy podważają wiarygodność źródeł archiwalnych. Według ich ustaleń w tych szkołach języka ukraińskiego w tych szkołach nie uczono w roku szkolnym 1952/53 i 1953/54.

²⁰ odwołanie do poprzedniego przypisu. Prawdopodobnie szkoły tylko wykazywały godziny języka ukraińskiego bez rzeczywistej pracy.

²¹ APK,PWRN, sygn. 4584, k. 102, Sprawozdanie PWRN w Koszalinie z zakresu zagadnień ludności ukraińskiej za II półrocze 1955 roku.

postulowali potrzebę utworzenie punktów nauczania języka ukraińskiego²². W sprawozdaniu PWRN Koszalin, podsumowującego zebrania z mniejszością ukraińską z wszystkich powiatów, czytamy *” uczestnicy śmiało występowali w dyskusji domagając się wprowadzenia języka rosyjskiego²³ (ukraińskiego) w szkołach²⁴. W Międzyborzu na zebraniu ludności ukraińskiej z PPRN uczestnicy domagali się „ mamy prawo uczyć się rozmawiać wyłącznie w języku ukraińskim²⁵.*

Również analizy Wydziału Społeczno-Administracyjnego w Koszalinie za 1955 rok wykazały potrzebę organizowania wielu punktów nauczania języka ukraińskiego min. w Żydowie, Głęznowie, Bobolinie i Sierakowie, powiatu sławieńskiego, Dałężynie, powiatu szczecineckiego, oraz w szeregu miejscowości w powiatach człuchowskim, słupskim i koszalińskim²⁶ oraz bytowskim²⁷.

Niezwykle istotne w procesie tworzenia możliwości uczenia się ojczystego języka okazały się zasady osiedleńcze. A mianowicie: rozproszenie ludności ukraińskiej w terenie. Urzędnicy wielu powiatów stwierdzają: Choszczno-„, *ze względu na brak większych skupisk ludności ukraińskiej nie ma potrzeby organizowania punktów nauczania języka ukraińskiego*”²⁸ , Stargard Szczeciński-„*specjalnych potrzeb oświatowych (ludności ukraińskiej) nie stwierdzono*”²⁹, Nowogard-„*szkół nie ma bo nie ma większych skupisk ludności ukraińskiej*”³⁰ lub *” szkół z punktem języka ukraińskiego nie ma potrzeby , gdyż nie ma większych skupisk ludności ukraińskiej*”³¹ Gwałtowny wzrost punktów nauczania nastąpił w roku szkolnym 1956/57. Najistotniejszym czynnikiem warunkującym rozwój punktów nauki języka ukraińskiego było niewątpliwie powołane w połowie roku 1956 UTSK. Aktyw społeczny z UTSK bardzo aktywnie włączył się w organizowanie kompletów. Edukacja i nauka języka ojczystego były sprawami priorytetowymi Towarzystwa. Analizy

---

²² APK, PWRN, sygn. 4588, k 86, Sprawozdanie PWRN Koszalin z zakresu pracy z ludnością ukraińską za II półrocze 1958 roku. Z 18 01 1959 roku.

²³ Błędny zapis świadczący o elementarnym braku wiedzy urzędnika na temat przesiedleńców z Akcji „W”.

²⁴ APK, PWRN, 4584, k 40

²⁵ APK.PWRN, sygn. 4584,k. 100, Sprawozdanie PRN w Człuchowie z zakresu zagadnień ludności ukraińskiej za II półrocze 1955 roku

²⁶ AP w Koszalinie, PWRN, sygn. 4584,k. 7, Sprawozdanie Wydziału Społeczno- administracyjnego z realizacji Uchwały PWRN numer 37/52 z dnia 25 lipca 1952 r. W sprawie pracy wśród ludności ukraińskiej zamieszkałej na terenie województwa koszalińskiego..

²⁷ APK, PWRN, sygn. 4584, k 96. Sprawozdanie PRN w Bytowie z załatwiania spraw ludności ukraińskiej z dn. 13 03 1956 rok.

²⁸ APSz, PWRN, sygn, 13720, Sprawozdanie PRN w Choszczynie z zakresu ludności ukraińskiej z dn. 20 08 1953.

²⁹ APSz. PWRN, sygn. 13719, k. 36, Sprawozdanie opisowe PRN w Stargardzie Szczecińskim z zagadnień ludności ukraińskiej z 1954 roku

³⁰ APSz. PWRN, sygn. 13729, k 32, Sprawozdanie PRN w Nowogardzie z zakresu ludności ukraińskiej za I półrocze 1954 roku.

³¹ APSz. PWRN, sygn. 13720, Sprawozdanie statystyczne PRN w Choszczynie dotyczące ludności ukraińskiej.

przeprowadzane przez ZW UTSK w Koszalinie wykazywały potrzebę organizowania nauki języka ukraińskiego w konkretnych miejscowościach³².

Tabela nr 15 . Fakultatywne nauczanie języka ukraińskiego w szkołach w województwie koszalińskim

L.p	Rok szkolny	Ilość punktów	Ilość uczniów	Uwagi
1	1955/56	5	Brak danych	
2	1956/57	29	230 ³³	
3	1957/58	48	665	
4	1958/59	38	546	
5	1959/60	23	341	
6	1960/61	27	464	
7	1961/62	26	500	
8	1962/63	24	407	
9	1963/64	19	408	
10	1964/65	15	309	
11	1965/66	16	303 ³⁴	
12	1966/67	9	174	
13	1967/68	14	312	
14	1968/69	13	265	
15	1969/70	10	204	
16	1970/71	10	196	
17	1972/73	11	205	
18	1973/74	7	137	
19	1974/75	4	60	
20	1975/76	4	68	
21	1976/77	5	91	
22	1977/78	3	55	
23	1980/81	4	86	
24	1981/82	3	100	
25	1982/83	7	153	
26	1983/84	7	116	
27	1987/88	10	166	
28	1988/89	7	191	

Źródło APK, PWRN, sygn. 4565, k. 57- 58, Informacja o sytuacji szkolnictwa ukraińskiego w województwie koszalińskim 1966roku., APK,PWRN, sygn. 4588, Sprawozdanie PRN w Słupsku z zagadnień ludności ukraińskiej za I półrocze 1958 roku. Tamże, 4592,k120, Informacja PWRN w Koszalinie o środowisku ukraińskim, poufne, zdn. 24 08 1963,tamże, 4588,k. 157, Sprawozdanie PRN w Świdwinie z zakresu zagadnień ludności ukraińskiej za I półrocze 1958 roku., tamże, sygn. 4595, k. 218, Sprawozdanie PRN w Człuchowie z zagadnień ludności ukraińskiej za rok 1966, z dn. 23 12 1966 .tamże, sygn. 4587, k 60, Sprawozdanie PWRN w Koszalinie z zakresu pracy wśród ludności ukraińskiej za II półrocze 1957 roku, tamże, sygn. 4586, k. 11, Sprawozdanie opisowe Wydziału Społeczno Administracyjnego Wojewódzkiego Zarządu Spraw Wewnętrznych

³² APK, PWRN, sygn. 4565, k. 57- 58, Informacja o sytuacji szkolnictwa ukraińskiego w województwie koszalińskim 1966roku

³³ Podaje się również 530 uczniów ale prawdopodobnie wynika to z błędu, APK,PWRN, sygn. 4586, k. 11.

³⁴ W niektórych dokumentach podaje się 19 pkt z 395 dziećmi. APK, PWRN, sygn4565, k. 44, Sprawozdanie ZW UTSK w Koszalinie z działalności za 1965 rok. W innych natomiast 16, APK, PWRN, 4565, k. 58, Informacja o sytuacji w szkolnictwie ukraińskim w województwie koszalińskim.

w Koszalinie w zakresie pracy wśród ludności ukraińskiej za II półrocze 1956 roku, Tamże, sygn. 4584, k. 103, Sprawozdanie PRN w Drawsku z zagadnień ludności ukraińskiej za II półrocze 1955 roku, tamże, sygn. 4587, k. 9, tamże, stgn. 4588, k. 85, Sprawozdanie PWRN w Koszalinie z zakresu pracy z ludnością ukraińską za II półrocze 1958 roku z dn. 18 01 1959 rok, .M. Syrynk, Ukraińskie szkolnictwo na koszalińszczyźnie 1952-2005:w. „Ridna Mowa”, nr 8/2007, tamże , stgn. 4590, k.24, Sprawozdanie PWRN Koszalin z zakresu zagadnień ludności ukraińskiej za II półrocze 1961 roku, tamże, sygn. 4584, k. 102, tamże, sygn. 4590, k.24, Sprawozdanie PWRN Koszalin z zakresu zagadnień ludności ukraińskiej za 1961 rok II półrocze, APK,PWRN, sygn. 4584, k. 98, Sprawozdanie PWRN Koszalin z zagadnień ludności ukraińskiej za II półrocze 1955 roku , „Nasze Słowo” 14 stycznia 1968r, „Głos Koszaliński” z 13 12 1961, nr 297(2350), APK, PWRN, sygn. 4591, k. 84, Sprawozdanie PWRN z zagadnień ludności ukraińskiej w województwie koszalińskim za I półrocze 1962 roku, tamże, sygn. 4590, k. 48, Sprawozdanie opisowe z zagadnień ludności ukraińskiej PRN w Szczecinku za II półrocze 1961 roku, Tamże, sygn. 4584, k. 104, Sprawozdanie prezydium PRN w Drawsku z zagadnień ludności ukraińskiej za II półrocze 1955 roku ,z dn. 5 01 1956 roku

Punkty nauczania języka ukraińskiego w województwie szczecińskim po 1956 roku

1956 /7– 16 pkt- 191 uczniów³⁵

1958/59 -20 pkt 241 uczniów³⁶

1962/63- 10 pkt³⁷

1963/64- 9 pkt 110 uczniów³⁸

1964/65- 8 pkt. 120 uczniów³⁹

1965/66- 7 pkt 135 uczniów⁴⁰

1968/69- 6 pkt⁴¹

1969/70- 5 pkt⁴²

1970/71- 7 pkt- 118 uczniów⁴³

Powyższe zestawienia obrazują szkolnictwo ukraińskie na Pomorzu Zachodnim. Nie udało się- pomimo poszukiwań- ustalić dokładnych informacji dotyczących szkolnictwa ukraińskiego w województwie szczecińskim po 1970 roku. Mając dane szacunkowe i mogące wprowadzić w błąd autor ich nie zamieszcza. Rozwój szkolnictwa ukraińskiego na Pomorzu Zachodnim jest ściśle związany z prowadzoną polityką państwa. W początkowej fazie nastąpił gwałtowny rozwój, obejmujący na Pomorzu Zachodnim w roku 1958 około 30 % dzieci ukraińskich. Odnosząc się do ilości punktów nauczania w całym

---

³⁵ APSz, PWRN 13647, k. 305-306, Referat na uroczyste Plenum ZW UTSK w szczecinie 30 10 1966 rok, W czasopiśmie ukraińskim „Nasze Słowo” podaje się 11 pkt. nauczania w 1957 roku „Nasze Słowo” 14 04 1957, s. 14

³⁶ APSz, PWRN 13647, k. 305-306, Referat na uroczyste Plenum ZW UTSK w szczecinie 30 10 1966 rok

³⁷ APSz, PWRN, sygn. 13665, k 289, Sprawozdanie z działalności ZW UTSK w Szczecinie za 1963 rok

³⁸ APSz, PWRN, sygn. 13665, k 289, Sprawozdanie z działalności ZW UTSK w Szczecinie za 1963 rok.

³⁹ Tamże, sygn, 13648, k 335, , Sprawozdanie z działalności ZW UTSK w Szczecinie za 1965 rok

⁴⁰ Tamże, sygn, 13648, k 335, , Sprawozdanie z działalności ZW UTSK w Szczecinie za 1965 rok

⁴¹ APSz. PWRN, sygn. 13654,k.13 Sprawozdanie z działalności ZW UTSK za rok 1968

⁴² APSz, PWRN, sygn.13652, k. 257, Protokół z kontroli przeprowadzonej w ZW UTSK w Szczecinie 15 05 1970.

⁴³ APSz. PWRN, sygn. 13652, k. 347, Referat sprawozdawczy ZW UTSK w Szczecinie na V konferencję UTSK z dn 13 06 1971.

kraju stanowiły one 47, 89 procent, czyli niemal połowę. W następnych latach ilość punktów i uczących się w nich dzieci znacznie się zmniejszała. Duży wpływ na ten proces wywarła reforma szkolna w 1972/73 roku. Zakładała ona likwidowanie małych szkół na rzecz tworzenia zbiorczych. Dochodziło do takich sytuacji jak w powiecie miasteczkim gdzie „*było 11 punktów nauczania ukraińskiego, obecnie nie ma ani jednego*”⁴⁴. Punkty nauczania nie były na tyle mocno zakorzenione w środowiskach by przetrwać dłuższy czas. Spadek zainteresowania szkolnictwem ukraińskim można tłumaczyć min. świadomym wyborem polskiej szkoły w celu uniknięcia kłopotów programowych w polskich szkołach średnich⁴⁵, antyukraińską polityką państwa, która powodowała rezygnację z uczenia dzieci języka ukraińskiego a także rezygnacji z nauczania przez nauczycieli⁴⁶ czy ustaniem nacisku środowisk ukraińskich (UTSK) na rodziców by posyłali swoje dzieci na naukę ukraińskiego języka⁴⁷. Bardzo trudno wskazać z dużą precyzją, który z powyższych czynników miał najistotniejszy wpływ. Sądzę, że każdy z nich miał swoje znaczenie. Należy wziąć pod uwagę również ustawiczny brak kadry nauczycielskiej⁴⁸.

Według moich- sądę, że niepełnych obliczeń- na Pomorzu Zachodnim funkcjonowało ponad 100 punktów nauczania. Niektóre z nich uruchamiane były kilkakrotnie. Po dwu, trzy letnim okresie działalności zamykano je by po jakimś czasie restaurować. Wiele funkcjonowało zaledwie rok lub dwa. Dlatego też stworzenie w miarę czytelnego i pełnego zestawienia punktów nauczania, ustalenie ilości uczniów i nauczycieli jest niezwykle trudne. Najczęściej w źródłach napotykaemy wzmianki o zorganizowaniu punktu w danym roku i na tym się kończy. Należy wziąć pod uwagę dość istotne rozbieżności w sprawozdawczości, które powodują, że powstają wątpliwości w ich rzetelność. Natomiast bardzo precyzyjnie można ustalić większość informacji o punktach działających przez wiele lat. W tym gronie należało by wskazać punkty w Koszalinie, Bielicy, Swieżnie, Biskupnicy, Cieznie Międzyborzu, Szczecinie, Trzebiatowie, Bytowie .

---

⁴⁴ Nasze Słowo, 16 październik 1960 rok

⁴⁵ W. Białek, Mniejszość ukraińska na Suwalszczyźnie, Olsztyn 1994, s. 65.

⁴⁶ R. Drozd, Ukraińcy w Polsce w okresie przełomów politycznych 1944-1981, s. 228.

⁴⁷ K. Wasiak, Szkolnictwo i kultura grup narodowościowych w Polsce Ludowej, Przegląd Zachodniopomorski, 1972, t. 16, z. 4, s. 27.

⁴⁸ D. Perłowska, Proce asymilacji ludności ukraińskiej w Polsce po II wojnie światowej (zarys problematyki), w ; Ukraińcy w najnowszych dziejach Polski (1918-1989), t. 1, pod red. R. Drozda, Słupsk- Warszawa 2000, s. 215.

Tabela nr 16. Ilość punktów nauczania języka ukraińskiego na Pomorzu Zachodnim w odniesieniu do całego kraju w wybranych latach.

LP	Rok szkolny	Ilość pkt w całym kraju	Ilość pkt na Pomorzu zachodnim	Wskaźnik procentowy
1	1956/57	141	45	31,92
2	1957/58	142	68	47,89
3	1958/59	152	57	37,50
4	1963/64	137	28	20,44
5	1964/65	130	23	17,70
6	1965/66	136	18	13,24
7	1969/70	96	15	14,4
8	1970/71	86	17	14,62

Źródło: „APK,PWRN, sygn. 4586, k. 11, Sprawozdanie opisowe Wydziału Społeczno-Administracyjnego Wojewódzkiego Zarządu Spraw Wewnętrznych w zakresie pracy wśród ludności ukraińskiej za II półrocze 1956 roku. Z 7 02 1957, APK, PWRN, sygn. 4587,k. 60, Sprawozdanie PWRN w Koszalinie z zakresu pracy wśród ludności ukraińskiej za II półrocze 1957 roku, APK, PWRN, sygn. 4588, k.85, Sprawozdanie opisowe PWRN w Koszalinie z zakresu pracy z ludnością ukraińską za 1958 rok, z dn. 18 01 1959 rok. .M. Syrnok, Ukraińskie szkolnictwo na koszalińszczyźnie 1952-2005:w. „Ridna Mowa”, nr 8/2007,APSz, PWRN 13647, k. 305-306, Referat na uroczyste Plenum ZW UTSK w szczecinie 30 10 1966 rok, W czasopiśmie ukraińskim „ Nasze Słowo” podaje się 11 pkt. nauczania w 1957 rku Nasze Słowo” 14 04 1957, s. 14, APSz, PWRN 13647, k. 305-306, Referat na uroczyste Plenum ZW UTSK w szczecinie 30 10 1966 rok APSz, PWRN, sygn. 13665, k 289, Sprawozdanie z działalności ZW UTSK w Szczecinie za 1963 rok. Tamże, sygn, 13648, k 335, , Sprawozdanie z działalności ZW UTSK w Szczecinie za 1965 rok

Tabela nr 17. Punkty nauczania języka ukraińskiego w woj. koszalińskim w roku szkolnym 1962/63 i 1965/66

Powiat	Ilość punktów 1962/63	Ilość uczniów 1962/63	Ilość punktów 1965/66	Ilość uczniów 1965/66
Bytów	5	66	1	12
Człuchów	8	135	6	150
Koszalin	2	38	1	15
Miastko	2	39	3	Brak dokładnych danych
Sławno	2	36	1	14
Szczecinek	4	67	3	63
Wałcz	1	26	1	34
Razem	24	407		

Źródło. APK,PWRN, sygn. 4592,Pismo PWRN w Koszalinie do MSW w Warszawie z dn. 23 08 1963 roku, APK, PWRN, 4565, k. 58, Informacja o sytuacji w szkolnictwie ukraińskim w województwie koszalińskim.

Tabela nr 18. Punkty nauczania języka ukraińskiego w woj. Koszalińskiego w 1965/66 roku

lp	Powiat	Szkoły z punktem nauki j. ukraińskiego	Imię i nazwisko nauczyciela	Ilość dzieci
1	Człuchów	Brzezie	Maria Berezniak	35
2		Pienierznica	Wł. Czuby	21
3		Miedzybórz	Em. Waszczór	40
5		Pawówek	M. Kitarz	15
6		Cierznie	M. Kalmarska	32
7		Biskupica	Tekla Zaworotiuk	7
8	Koszalin	Bobolice	Maria Juhas	15
9	Szczecinek	Dolecino	Michał Onyszko	20
10		Bielica	Józef Baran	18
11		Drzonowo	Anna Nowczyk	18
12	Wałcz	Nadzarzyce	K. Steft	34
13	Miastko	Świerzno	Anna Kuc	30
14		Biesowice	Olga Batruch	Nie ma liczby
15		Biały Bór ⁴⁹	Wł. Waszenko Al. Soroka Wł. Szulhan	60
16	Sławno	Głązniewo	.....	14
17	Bytów	Udorpie	Jan Podłużny	12

Źródło APK. PWRN, sygn. 4565, k. 57- 58, Informacja o sytuacji szkolnictwa ukraińskiego w województwie koszalińskim 1966roku

W Szczecinie prowadzono ustawiczny punkt nauczania języka ukraińskiego dla dorosłych, w którym uczestniczyło corocznie kilkanaście osób⁵⁰. W Koszalinie w 1965 roku prowadzono zaledwie dwa kursy nauki języka dla dorosłych⁵¹. Celem tych punktów było uzupełnienie wykształcenia osobom, które ze względu na działania wojenne a także okres powojenny, nie miały możliwości zdobycia go.

W oparciu o powyższe zestawienia liczbowe możemy dokonać podstawowej periodyzacji.

⁴⁹ W Białym Borze była szkoła z ukraińskim językiem wykładowym

⁵⁰ APSz. PWRN, sygn. 13648, k 285, Sprawozdanie z działalności ZW UTSK w Szczecinie za 1963 rok.

⁵¹ APK, PWRN, sygn4565, k. 44, Sprawozdanie ZW UTSK w Koszalinie z działalności za 1965 rok.

Okres 1955-1960 jest okresem impulsu twórczego, w głównej mierze pochodzącego od UTSK. Na Pomorzu Zachodnim w roku szkolnym 1957/58 funkcjonowało 68 kompletów nauczania języka ukraińskiego, trzy szkoły z ukraińskim językiem nauczania, dwa kursy w liceach pedagogicznych w Słupsku i Koszalinie⁵² oraz jedna klasa w Studium Nauczycielskim w Szczecinie⁵³. Ilość powstałych punktów stanowiła niemal połowę punktów nauczania w całym kraju.

Okres 1961-1970 charakteryzuje się powolnym spadkiem punktów nauczania języka ukraińskiego. Następuje on wolno ale ze stałą tendencją. Dwie szkoły z ukraińskim językiem nauczania Trzęsacz i Czachowo przestają istnieć. Przyczyn jest wiele, niewątpliwie jedną z nich jest postępująca się wśród Ukraińców polonizacja i asymilacja. Nie bez znaczenia pozostaje odejście władz od polityki odwilży październikowej na rzecz integracji społecznej, zacierania różnic kulturowych i narodowościowych, a także stosowaniem administracyjnych metod asymilacji. Jakkolwiek by nie oceniać polityki państwa, to należy stwierdzić, że w dużej mierze odpowiedzialność za spadek liczby punktów nauczania języka ukraińskiego ponoszą Ukraińcy. Spadek zainteresowania nauką ojczystego języka bezpośrednio przełożył się na likwidację punktów.

Ostatni okres 1971-1989 charakteryzuje się w pierwszym dziesięcioleciu dalszym, choć nie tak szybkim jak wcześniejszy, spadkiem ilości punktów nauczania języka ukraińskiego. Natomiast drugie dziesięciolecie zahamowuje spadek i wykazuje niewielki wzrost liczby kompletów. Mimo starań ZG UTSK w 1972 roku nie udało się uzyskać specjalnego statusu dla szkolnictwa ukraińskiego. Władze traktowały je jako integralną część szkolnictwa polskiego⁵⁴. Takie przedstawienie definicji szkolnictwa ukraińskiego jasno precyzowało cel polityki państwa, a mianowicie: koniec rozwoju. Kolejną próbę ZG UTSK podjął w 1977 roku przedstawiając koncepcję rozwoju szkolnictwa ukraińskiego⁵⁵. Pomimo profesjonalnych rozwiązań szkolnych a także akceptacji i pozytywnego ustosunkowania się do projektu MOiW nigdy go nie zrealizowano⁵⁶. Po powstaniu „Solidarności” nastąpił okres dość korzystny dla zamieszkujących Polskę mniejszości narodowych. Okólnik z 23 września 1981 roku na krótko regulował zasady organizowania nauki języka ojczystego dla dzieci i młodzieży narodowości niepolskiej.

---

⁵² APK, PWRN, sygn. 4586, k. 12. tamże sygn. 4587, k 10, Informacja..., z 25 03 1957 roku

⁵³ M. Truchan, Ukraińcy u Polsczy..., s. 138

⁵⁴ „Nasze Słowo” nr 1, 1973

⁵⁵ „Nasze Słowo”, nr 1, 1978.

⁵⁶ „Nasze Słowo”, nr 23, 1978